

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กวีพจน์สุปรีชา, พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่น. อลินจิตต์คำฉันท์. พระนคร: โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสภา, 2473. (ราชบัณฑิตยสภาพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่น กวีพจน์สุปรีชา เมื่อปีมะเมีย พ.ศ.2473).

กาญจนา นาคสกุล. ระบบเสียงภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, 2525.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.

คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัว. สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2524. (คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานเปิดหอวิชาฐานุสรณ์ วันที่ 1 มกราคม 2524).

จงจัดนิสสัย, รองอำมาตย์โทขุน (สนิท ศตะกูระมะ). นิพนธ์ศตะกูระมะ. พระนคร: โรงพิมพ์มหาดไทย, 2512. (กรมราชทัณฑ์จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์โท ขุนจงจัดนิสสัย (สนิท ศตะกูระมะ) ณ เมรุวัดเสมียนนารี (วัดแคราย) 12 เมษายน 2512).

จันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี้, หม่อมเจ้า. นักกลอนบ่อนเข้าแซ่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520. (ไฉไล และ อูษา เทพหัสดิน ณ อยุธยา รวบรวมและเรียบเรียงในวโรกาสที่ครบรอบร้อยปี น.ม.ส.และครูเทพ).

- ฉันทน์ ขำวิไล. ฉันทศาสตร์ เล่ม 1 ว่าด้วยฉันทวรรณคดี. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2474.
- ชิต บุรทัต. กวีนิพนธ์บางเรื่องของ ชิต บุรทัต. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2521.
 _____ . สามัคคีเภทคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 29. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2521.
- ดวงมน จิตรจางค์. สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2527.
- ทิพย์สุนเอนทร์ อนันต์บุตร. พระราชนิพนธ์บัน ทึกคดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.
 _____ . วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
- ธรรมาภิรมณ์, หลวง (ถึก จิตรกถึก). วินศวานิชคำฉันท์. พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี, 2459. (รองอำมาตย์โท ขุนจินดาสนิทพิมพ์แจกในงานปลงศพ ของอำมาตย์เอก หลวงหิรัญการโกศิต (บ่อม ธนะสิริ)).
 _____ . กฐาหกคำฉันท์. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472. (พิมพ์แจกในงาน - พระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์เอก หลวงธรรมาภิรมณ์ (ถึก จิตรกถึก) ปีมะเส็ง พ.ศ.2472).
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา). โคลงกลอนครุเทพ 1. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2515.
 _____ . โคลงกลอนครุเทพ 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2526.
- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์คำฉันท์. พระนคร: 2462. (พิมพ์แจกในงานพระศพหม่อมเจ้า (หญิง) พรรณพิมลเชษฐสุตา ณ สุสาน วัดเทพศิรินทราวาศ 2462). (ม.ป.ท.)

นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ. ปกิณกะเรื่องหนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร:
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2524.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย." ใน วรรณไวทยาการสมัยวรรณคดี,
หน้า 63. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.

_____ . แฉ่วนวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่านไทย, 2529.

พิชิตปรีชากร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง. ชุมนุมพระนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากร.

พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472. (พระองค์เจ้าหญิงอาภาภรณี

พระชายาสมเด็จกรมพระสวัสดิวัคนวิศิษฎ์ ทรงพิมพ์ในงานทำบุญฉลองอายุหม่อมสุ่น คัดฉางค์
ณ อยุธยา ครม 70 ปี วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2472).

พิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่น. พระนิพนธ์บางเรื่องและปาฐกถา. พระนคร:
องค์การค้าของคุรุสภา, 2507.

_____ . พระนลคำฉันท์. พระนคร: โรงพิมพ์สลากกินแบ่งรัฐบาล, 2498.

_____ . สามกรุง. พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2514.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ปริยทรรศศิกา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
องค์การค้าของคุรุสภา, 2520.

_____ . พระนลคำหลวง. พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2496.

_____ . พระราชนิพนธ์ร้อยเรื่อง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2524. (หนังสือชุดฉลองครบ 100 ปี พระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ ของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์ 1 มกราคม 2524).

_____ . มัทนะพาธา. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2526.

มหाराชครู, พระ และคณะ. สมุทรโฆษคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่สาม. กรุงเทพมหานคร:
กรมศิลปากร, 2523.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2530.

วรเวทย์พิสิฐ, พระ. วรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2502.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2492.

ศรีสุนทรโวหาร, พระยา (น้อย อาจารย์ยางกูร). ภาษาไทย. พระนคร: กรมศิลปากร,
2504.

ศรีสุนทรโวหาร, พระยา(ผัน สาลักษณ์). อิสรราชคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ:
องค์การค้าของคุรุสภา, 2523.

ศิลปากร, กรม. ชุมนุมฉันท์ดุขภูสิ่งเวย 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้า
ของคุรุสภา, 2527.

____. ชุมนุมฉันท์ดุขภูสิ่งเวย 2. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2503.

____. ชุมนุมคำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้า
ของคุรุสภา, 2519.

____. จินตตามณีกับบันทึกเรื่องหนังสือจินตตามณีและจินตตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ. 2 เล่ม.
พระนคร: ศิลปบรรณาการ, 2504.

สุธิวังศ์ พงศ์ไพบุลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. สงขลา: สงขลามงคการพิมพ์, 2524.

สุพรรณิ วราทร. ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย. มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยการพิมพ์, 2519.

สุวรรณดา เกรียงไกรเพ็ชร. พระอภัยมณี. กรุงเทพมหานคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย,
2518.

อ.ท.หลวงพิลัดพิทยาภูน. "นางอมร." ใน นารีเรื่อนาม. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2462.

อนุমানราชธน, พระยา. งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของ ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน.
หมวดวรรณคดี เล่มที่ 2 เรื่องความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและเทพนิยายสังเคราะห์.
กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2531. (กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ในวาระครบ
รอบ 100 ปี ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน และองค์การศึกษาศาสตร์และ

วัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศเกียรติคุณเป็น "บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม
ระดับโลก" 14 ธันวาคม 2531).

อุปกิตศิลปสาร, พระยา (น้อม กาญจนาชิวะ). คำประพันธ์บางเรื่อง. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

_____. ไวยากรณ์ไทยฉันทลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2497.

เอมอร ชิตะโสภณ. วรรณคดีวิจารณ์สองเชิง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุภักุญา, 2529.

อี.เอ็ม.ฟอสเตอร์. สรรพสารของนวนิยาย. แปลโดย ศศิธร รัชนี้ ณ อุทยาน.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2522.

เอ็ม. เอช. อับรัมส์. อธิบายศัพท์วรรณคดี. แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.

บทความ

คนคง. "ศรีกรุง." ศรีกรุง 3 (ตุลาคม 2458): 117.

จันทร์เต็ม. "กัญฐหาริชาดก." ไทยเชชม 2 (15 สิงหาคม 2468): 464, 642.

จำปี. "สุวชาดิกำฉันท." ไทยเชชม 2 (15 มิถุนายน 2468): 300, 307.

จิตตารักษ์. "ต่อกระทุ้คำฉันทที่ได้รับรางวัลที่ 1." ผดุงวิทยา 3 (19 มิถุนายน 2463): 177-
180.

ดุสิตสมิต, คณะ. "อนุสสาวรีย์สมเด็จพระเจ้านั่งยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานาถ."

ดุสิตสมิต 7 (19 มิถุนายน 2463): 177-180.

_____. "อนุสสาวรีย์สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาวชิรญาณวโรรส." ดุสิตสมิต
12 (สิงหาคม 2464): 33-34.

ธรรมาภิรมณ์, หลวง. (ถือ จิตรกรถือ). "ปฐมวดีคำฉันท." วชิรญาณ 77 (กุมภาพันธ์
ร.ศ.119): 290-328.

ไทยเชชม, คณะ. "คำฉันทถวายพระพรชัยมงคล." ไทยเชชม 1 (มิถุนายน 2467): ไม่ปรากฏ
เลขหน้า.

ป.บุญยพุทธิ. "สุวชาดิกำฉันท." ไทยเชชม 2 (15 มิถุนายน 2468): 301.

- ผดุงวิทยา, คณะ. "สร้งกษาคำฉันท." ผดุงวิทยา 3 (มีนาคม 2458): 49.
- พิทยา ว่องกุล. "กวีสองชั้นของ ชิต นุรทัต." ภาษาและหนังสือ 18 (เมษายน-กันยายน 2528): 41-49.
- พราหมณพงษ์. "อธิบายพระบรมราโชวาทจงเว้นการควรวุ่น." ประดูใหม่ 7 (ตุลาคม ร.ศ. 127): 27.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. "ปีใหม่ พ.ศ.2462." ดุสิตสมิต 2 (เมษายน 2462): 81.
- มหาสิทธิโวหาร, ขุน (สีป). "กฎหมายปลานอยมุขคำฉันท." วชิรญาณ 62 (พฤศจิกายน ร.ศ. 118): 60-87.
- ไม้ปรากฏนามผู้แต่ง. "เมรีคำฉันท." วชิรญาณ 61 (ตุลาคม ร.ศ.118): 1052-1086.
- ศ.เทศะแพทย. "ศรีสุตาคำฉันท." ไทยเชชม 1 (มิถุนายน 2467): 201.
- ศรีเชย. "มาศานุสร." ไทยเชชม 1 (เมษายน 2468): ไม้ปรากฏเลขหน้า.
- ศักดิ์ศรี แยมัคดา. "ทรงคิดประดิษฐ์แบบโคลงฉันท." อักษรศาสตร์ 1 (3 มกราคม 2505): 20-21.
- สุมาลี วีระวงศ์. "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับฉันท." ภาษาและหนังสือ 19 (เมษายน-กันยายน 2529): 27.
- สุนทรภษิต, ขุน. "มารวิไชย." ไทยเชชม 2 (พฤษภาคม 2468): 28.
- หนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแห้วทยาศาสตร์, คณะ, "ปัจฉิมวารแห่งปี 2459 คำฉันท."
เสนาศึกษาและแห้วทยาศาสตร์ 2 (มีนาคม 2459): 213-216.
- _____. "ปฐมวารแห่งปี พ.ศ.2460 คำฉันท." เสนาศึกษาและแห้วทยาศาสตร์ 2 (เมษายน 2460): 263-265.
- _____. "ปัจฉิมวารแห่งปีที่ 3 คำฉันท." เสนาศึกษาและแห้วทยาศาสตร์ 3 (ธันวาคม 2461): 838.

หนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์, คณะ. "ฉันทราชสุดี." เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์
7(มกราคม 2465): 1-4.

_____. "เสนาพิลาป." เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์ 9(ธันวาคม 2468): ไม่ปรากฏ
เลขหน้า.

อุบลวรรณ. "พุทธภาสิตานุสรณ์." ไทยเกษม 2(15 กันยายน 2468): ไม่ปรากฏเลขหน้า.

เอกสารอื่น ๆ

กุหลาบ ไม้เรียง. "วิจารณ์เรื่องมัทนะพาธาหรือตำนานดอกกุหลาบ บทพระราชนิพนธ์ของ
พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. (อัดสำเนา)

จาริต เช่าวุ่นทด. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมของหลวงธรรมมาภิรมย์ (ถึก
จิตรกถิก)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. (อัดสำเนา)

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. "การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2513. (อัดสำเนา)

ทิพย์สุ เนตร นาคอน. "บทละครพูดร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (อัดสำเนา)

นิยะดา สาริกภูติ. "ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยกับละครภารต." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515. (อัดสำเนา)

มารศรี ศุภวิไล. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำประพันธ์ประเภทฉันทสมัยอยุธยา." วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
(อัดสำเนา)

รัตนา นครศรี. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์คุณค่าฉันทของพระยาอิศรานุภาพ (อัน)."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2524. (อัดสำเนา)

- สัญญาลักษณ์ มณีใส. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องจันทรกนิรคำฉันท์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. (อัดสำเนา)
- สุพรรณณี วราทร. "ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516. (อัดสำเนา)
- สุมาลี กิยะกุล. "สมุทรโฆษคำฉันท์ส่วนที่แต่งสมัยกรุงศรีอยุธยา." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. (อัดสำเนา)
- อมรรัตน์ เนตรมุกดา. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องพระนลคำฉันท์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527. (อัดสำเนา)
- อวยพร มลิินทางกูร. "ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ.2475-2501." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. (อัดสำเนา)

ภาษาต่างประเทศ

หนังสือ

- Cuddon, J.A. A Dictionary of Literary Terms. New York: Doubleday & Company, 1977.
- Shaw, Harry. Dictionary of Literary Terms. New York: Mc.Graw-Hill Book Company, 1905.

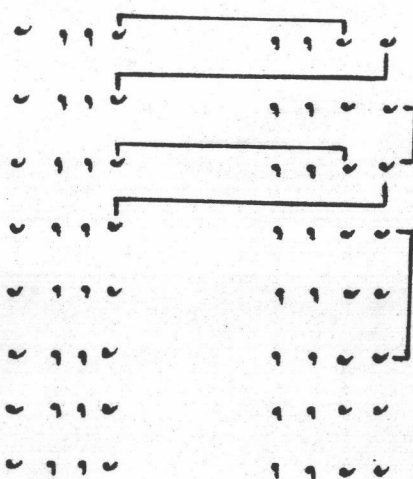
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อฉันทและกาพย์ชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

1. ฉันทที่มีการกำหนดแบบแผนซึ่งปรากฏในตำราฉันทวรรณคดีและมาตราพฤติ
พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มี 50 ชนิด แต่ที่ปรากฏในวรรณกรรม
สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มี 35 ชนิด ได้แก่

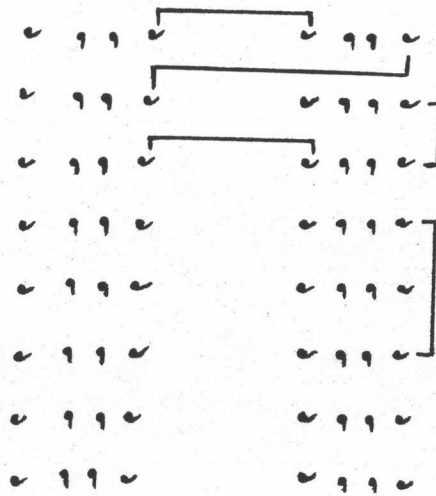
จิตรปทาฉันท 8

ตัวอย่าง	ข้าชัย เสน	อธิเบนท์พงศ์	จันทะประสงค์	พิธิสมรส
	กับมะทะนา	วรุฑปรากฏ	กอบวระยศ	สิริเท่ากัน
	ข้าจะณอม	ทนุพร้อมพรั่ง	สมคจะดั่ง	มทิสัน
	เปนกรिया	สทะชาดีกัน	เปนอรชวัญ	ณนิเวศน์ใน ¹

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 102.

มาตราหกฉันท 8

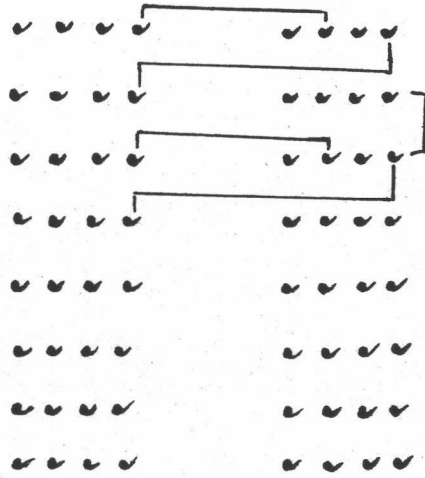

ตัวอย่าง

วาสนิกิผู้	ครุรจนา
ว่องวิทยา	จินตกรวิ
พังพจมาน	ขานวุฒิตี
ต่างวิธิมี	จิตตราค่าญ
ชวนจมิพิง	ดั่งจมิ เชื้อ
เผยพจ เพื่อ	มอมมติขาน
สุนทร เป็น	ฉันทข่านาญ
ภูมิปฏิภาณ	อาทิกวิ ²

² เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครูสภา, 2526), หน้า 57.

วิชมมาลาฉันท์ 8

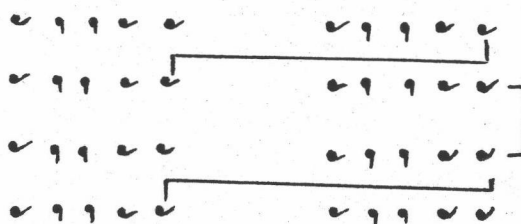

ตัวอย่าง

ไอ้ว่าฟุ่มพวง	ดอกดวงบุบผา
กิ่งก้าน ลาดูตา	ใครพิศจิตร์ เพลิน
แม่วิญญานมี	ตัวที่จัก เขิญ
ใหนัก้องดำเนียร	ไปกับพैया
เกษาสแสนสรวย	สมชวนแสนฉม
หอมชื่นรีนรมย์	บ่ารุงนาสา
กำลังบานแบ่ง	รับแสงจันทร์
แม่แซแลมา	ยิ้มยวนชวนยล ³

³ จันทร์เต็ม, "กัฎฐหาริชาดกคำฉันท์," ไทยเชชม 2 (15 สิงหาคม 2468): 642.

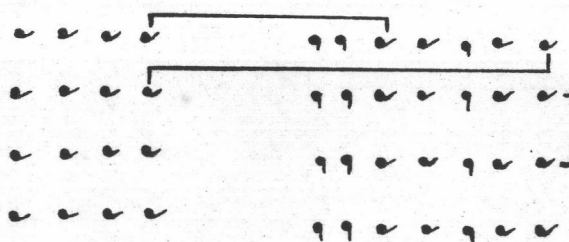
รุมมะวัตต์ฉันท 10

ตัวอย่าง

โชติ कुमारรับ	เอาอุปกรณ์ลา
พราหมณ์ครุพญา	จารย์ ะนิวัตต์จระ
สูริ เขตร์พา-	รามสินคร
โดยวนาผลุดอน	ตันวิถิงไพร ⁴

ธาคุมมิสสาฉันท 11

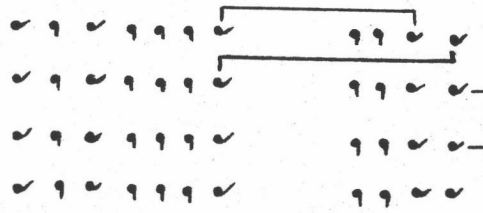
ตัวอย่าง

ศรีสถามความขัด	อุระห้องขัดมนัสครวญ
น่าซังซ่างชวน	ริละเมิดหลงพวงเกิน
หากราญหาญหัก	จะ เกรี้ยวกราดนักก็คนเดิน
ขุกคิดช่วย เข็น	กลอ้อตอयरระคายใจ ⁵

⁴ สร้อยมาศ, "สรภังคชาตกคำฉันท," ผดุงวิทยา 3 (มีนาคม 2458): 49.

⁵ ศ. เทศะแพทย์, "ศรีสุตาคำฉันท," ไทย เขมม 1 (มิถุนายน 2467): 201.

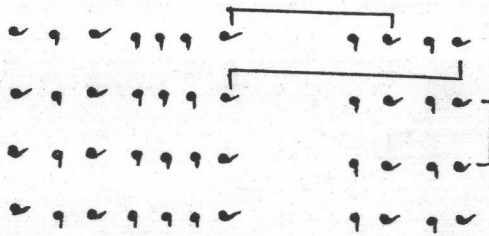
สวาคตาฉันท 11

ตัวอย่าง

ข้าสดับสูมะทะนะนา	ว่าจะว่าวอน
ใจก็นึกกรุณาหล่อน	ฤตีสงสาร
เลี้ยงก็รู้ณพะพเหตุ	ทุชะเภทพาล
ใครจะช่วยและอุปะการ	ยุะนารี ⁶

รโธธตาฉันท 11

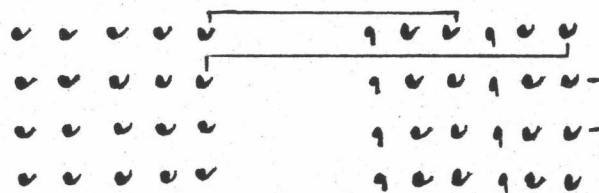
ตัวอย่าง

ข้าประทมกะระกระพุม	ประพุมนะชา
ไหว้สุเทษณ์วระมหา	มทิตธิบุรณ์
เชอญสดับสูวระพจน์	ประณตทำนูล
วอนพระองคะอนุกุล	และเมตคะด้วย ⁷

⁶ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 157.

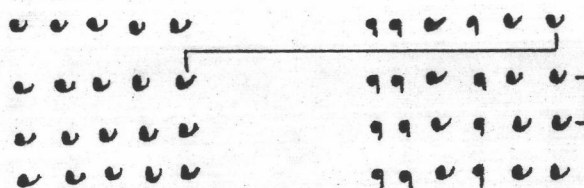
⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 155.

สาธิตินิจฉัยที่ 11

ตัวอย่าง	เครื่องช่างโศภางค์ผาย	กระพองข่ายสุวรรณวาม
	ฟูพราวดวงดาวตาม	กนกรัตตะคนขนั้น
	ซ่องหางสรวมทางฉ่อง	วะลัยทองก็สรวมทันต์
	ขุนคอง่าขอขัน	ขมึงขับค เซนทร์ชาญ ⁸

สาธิตินิจฉัยที่ 11 (แบบแผนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดขึ้นใหม่)

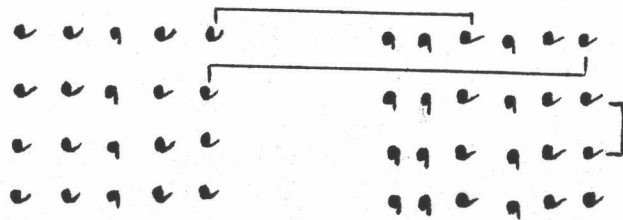

ตัวอย่าง	ฉิวนางนั้นหุดห่อง	กลฉนวนลสะกาวแข
	เกศาตำแม่นแท้	กละฟ้า ฅ ราศรี
	สอง เนตร์ เหมือนดารา-	กะระโนนระภาศรี
	แสงแก้ม เปรียบร์สมี	พร ะอรุณแอร่มฉาย ⁹

⁸ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์คำฉันท์, หน้า 59.

⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 60.

อินทรวีเชียรฉันท 11

ตัวอย่าง

ไอ้ไอ้กระไรเลย

บมิ เคย ฅ ก่อนกาล

พอ เห็นก็ทราบสำน

ฤติรักบหักหาย

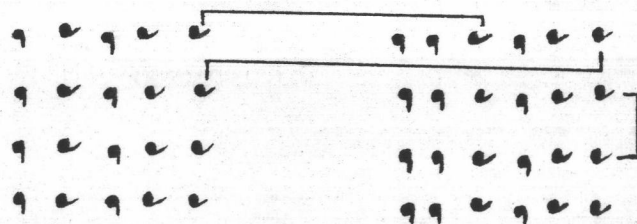
ยั้งยลวะนิตา

ละก็ยั้งจะร้อนคล้าย

เพลิงรุมประชุมกาย

ฅ อูรา บ ลาลด.¹⁰

อุเปนทรวีเชียรฉันท 11

ตัวอย่าง

พนัสสังคคลุม

ทุมะชุ่มคระक्रम เครือ

ระย้อยะเยือก เจือ

จิตนิกระทิกทหนาว

จรัลอรัญผล

อุระครุและศิษย์คราว

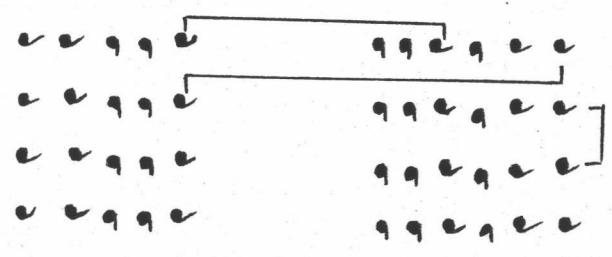
สะทกสะท้านสาว

บทะริบ ระวังภัย¹¹

¹⁰ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 67.

¹¹ ชิต บุรทัต, "เวทัพพะชาดกคำฉันท," ใน กวีนิพนธ์บางเรื่องของ ชิต บุรทัต,

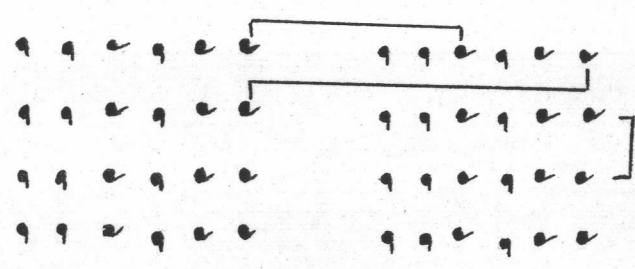
อุปกริตาฉันท 11

ตัวอย่าง

พันพาดระตะดาษ	ศิระชาตตะลุมบอน
บ้านกายยะลุมรณ์	ยลนะน่าอนาใจ
กลาด เกลื่อนปถพี	ฉวะชีวิตักษัย
ทั้งสิ้นและประลัย	บมิ เหลือจระอดชนม์ ¹²

กมลฉันท 12

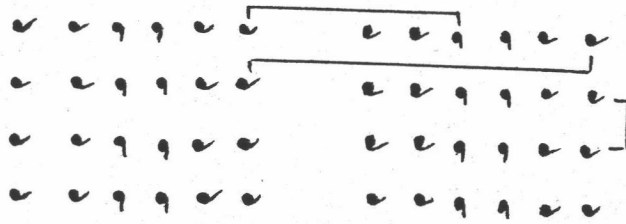
ตัวอย่าง

สละ เสพสมาคม	อภิมย์ทูนพาล
หินะโหดและเหี้ยมหาญ	บมิควรระคนปน
ภชะ เสวนาบัง-	ทิตะพลันประสพผล
บริสุทธิพิงดล	ทิตะได้วิชาชาญ ¹³

¹² ชิต บุรทัต, "เวทัพพะชาตคคำฉันท," ใน กวีนิพนธ์บาง เรื่องของ ชิต บุรทัต, หน้า 95.

¹³ อุบลวรรณ, "พุทธภาสิตานุสรณ์," ไทยเชษม 2 (15 กันยายน 2468): ไม่ปรากฏเลขหน้า.

คณัมชตาฉันท 12

ตัวอย่าง

ชายนั้นอภิษญา

นามวาระชะเณย์พล

ชาญม้าวิทยาารณ

เลื่องชื่อและระบือนาม

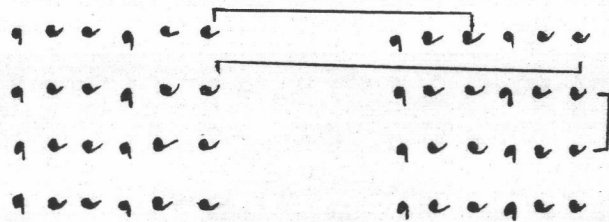
เดิมสารถิโนษัธ

จอมชติยะบุษาม

นลร้างพระนครงาม

วารัษเณษะก็เตรไไป¹⁴

ภชงคประยาศฉันท 12

ตัวอย่าง

บ ชื่อสัศย์ บ มีใคร

จะไว้ใจสมัครฌมาน

จะเขี้ยวพิทยาชาญ

ก็ทมคเขิงจะชุน

จะเป็นใหญ่จะได้ดี

จะ เป็นที่นิยมชน

เพราะบุญนายและฝูงคน

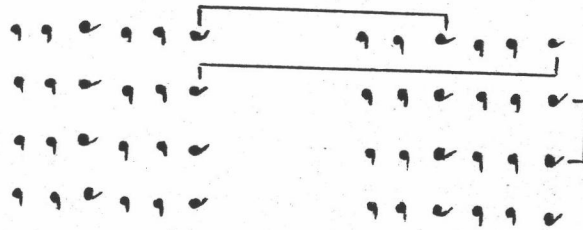
ประจักษัศย์และไว้ใจ¹⁵

¹⁴ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระนลคำฉันท, หน้า 179.

¹⁵ พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ), "คำฉันทเรื่องสามัคคี-
ธรรมบรรยาย," ใน คำประพันธ์บางเรื่อง, หน้า 58.

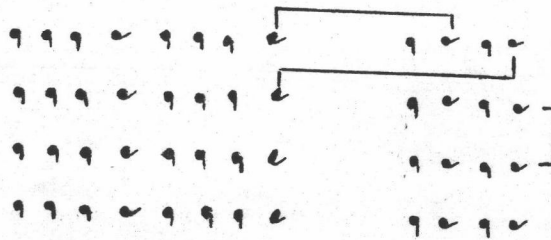
ไตรภูกฉันท 12

ตัวอย่าง

กษะพระอัครอุมา	สุรชายอนงค์
คิวงะเข้ายุพยง	อรยัวพระศุลี
คิวงะแปลงวรรูป	วิยหญิงยุวดี
พระอุมาพระกัมมี	สุนนัสนิยม ¹⁶

ปิยงวทาคฉันท 12

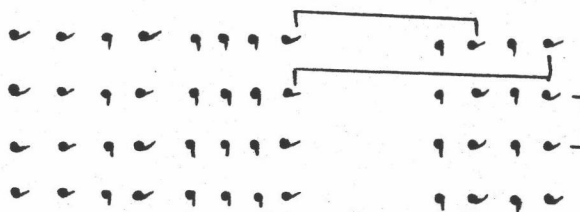
ตัวอย่าง

ทฤษอะโหพระมณฑนา	พระมาตุวร
พระจจะมละลายพระชิวะจร	พระแม่โฉน
บมิตำรัสวจะณะชวาน	พระคว่นคระไล
พระมละทังตนะพิไร	พิลาปะอะนันต์ ¹⁷

¹⁶ พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์), อิตรราชคำฉันท, หน้า 12.

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 161.

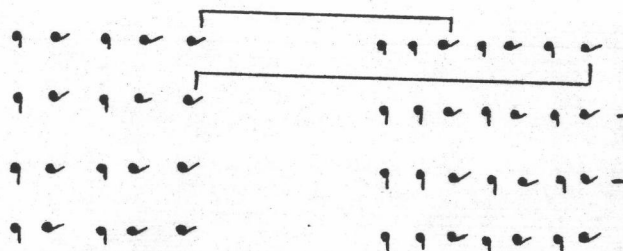
ละลิตาฉันท 12

ตัวอย่าง

ม้ามอญตระเวนรลยะทุ่ง	ก็มุ้งกระวน
สืบศึกสะอึกทุระสถล	ละมัดละแมง
คอยข้าวและคอยประทะประทั่ง	ระวังระแวง
คายนอกจะออกรณะกำแหง	ฤ หยุตสยอง ¹⁸

วังสัทฉันท 12

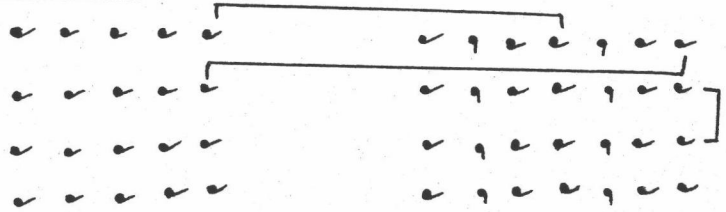
ตัวอย่าง

พระโหรก็สิ้นข้อง	ชย ข้อง เสนอพิสัย
พระฤกษ์พิชิตชัย	ชนะโท่กระเทียมพหล
กระทั่ง ณ คังข้แดร	สุระแสร์สะเทือนกมล
สินาคก็อิงอล	นฤนาทปะบึงปะบึง ¹⁹

¹⁸ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครุคำฉันท, หน้า 147.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 179-180.

เวสเทวีฉันท (เวศเทวีฉันท) 12

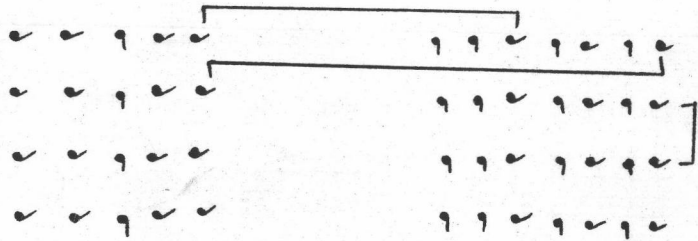

ตัวอย่าง

เกรอกป่าช่องสร้า เสียง
 บ้างบินบ้าง ลงธาร
 นกยูงรำแพนฟ่อง
 เขี้ยวร้อนลมบนถา

นกจำเรียง เพียงดูริย์พนานต์
 บ้างก็จับ เจ้าณฤกษา
 ยางก็ย่างย่องจะมองปลา
 เอียงอิแอ่นแล่นอิฉุ่ม เร็ง²⁰

อินทรวงศ์ฉันท 12

ตัวอย่าง

เมตดาประจำครุ
 การุณย์ประจำคน
 เหล่าผู้คระลาการ
 เทียงธรรมประจำคลอง

นิติผู้จะฝีกจะฝน
 นิติแพทย์ประดับประคอง
 บมิหาญละแบบละบอง
 มนมันมิทวันมิไทว²¹

²⁰ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครุคำฉันท,
 หน้า 85.

²¹ พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ), "คำฉันท เรื่อง เทวธรรมบรรยาย,"
 ใน คำประพันธ์บางเรื่อง, หน้า 56.

อุชละฉันท (อุชชฉันท) 12

	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ๑ ✓ ๑ ✓
ตัวอย่าง	พระสุระพิชิตะรา	ชมะทาเตลง
	สวนะกิจะลเบง	อริยกพะยู่ท์
	อตริกละก็ประจักษ์	พละพรรคพระภู
	อระพยุหจะดู	พิร ะมอญจกาจ ²²

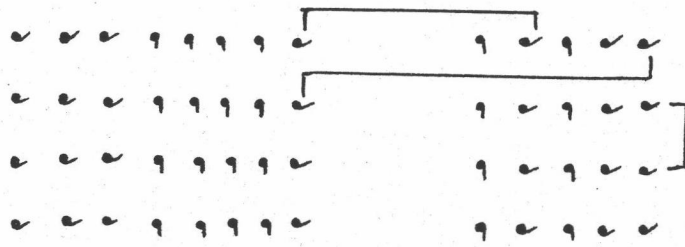
ปฎฉันท 12

	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ✓ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ✓ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ✓ ๑ ✓ ๑ ✓
	๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ✓	๑ ✓ ๑ ✓ ๑ ✓
	นิลิตสยนะตีม เหล้า	เมาคะพัดไป
	กมลมะนนะก็มุงโน	สุขสุรธาาน
	ก็จะปะพะคณะหนีสิน	ลีนตร ะกุลปาน
	ประคุดะศิขรถ่างธาร	ท่องท เลจม ²³

²² พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครีคำฉันท, หน้า 149.

²³ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร, "คำฉันทติการเสพสุรา," ใน ประชุมพระนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากร, หน้า 227.

ปทาสินีฉันท 13

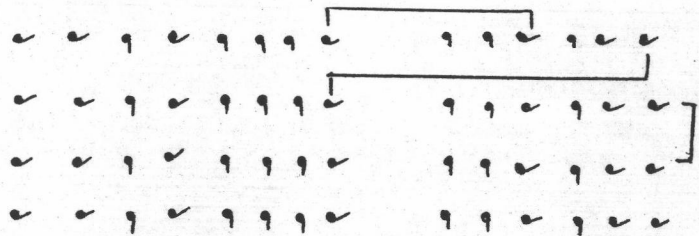

ตัวอย่าง

ยามสายัณห์สุริยะพิโยค
 ผีกลอมลูกอสุระจำเรียง
 เลวชมิไทยคุดจะคุระโคย
 เล่ห์พองราชะวลภะทา

สุโนคก็ส่งเสียง
 ยะเยือกสยองวนา
 และไบยอุราทวา
 มิเห็นพระหวลไทย²⁴

วสันต์ฉันทฉันท 14

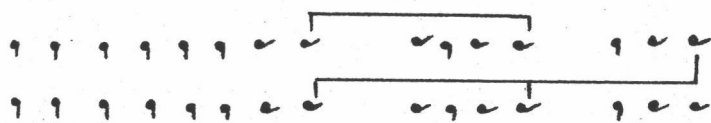
ตัวอย่าง

สามยอดคตลอดระยะระยับ
 ช่อฟ้าคระการกจะหยัน
 บราลีพิลาศศุกจรูญ
 ทางหงส์ผจงพิจิตรงอน

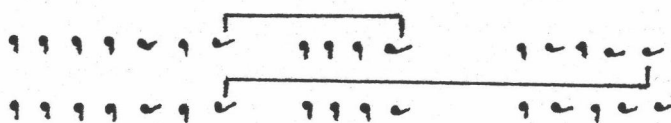
วะวะวะบับสลับพรรณ
 จะเยาะยั่วทิมพร
 นภศุภประภัสสร
 คุจกวัจนภาลัย²⁵

²⁴ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครุคำฉันท, หน้า 93.

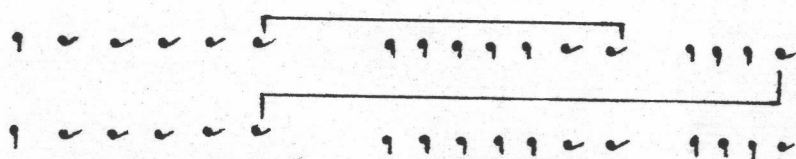
²⁵ ชิต บุรทัต, สามัคคีเภทคำฉันท, หน้า 4.

มาลินีฉันท์ 15

ตัวอย่าง สุวทศนกี เบิกบาน เราจะพันพาล นีราศภัย
 มุณิสรรณนิทราไศรอย พलग เฉลยไข ประวิงวอน²⁶

วาทินีฉันท์ 16

ตัวอย่าง บรมบพิตรประสงค์ จะระงรงค์ ประลัยสยามินทร์
 ๖ ก้อยะการฉลินทร์ พยุหะพฤษท์ ทะเนียบถนองทัน²⁷

ลิขิริณีฉันท์ 17

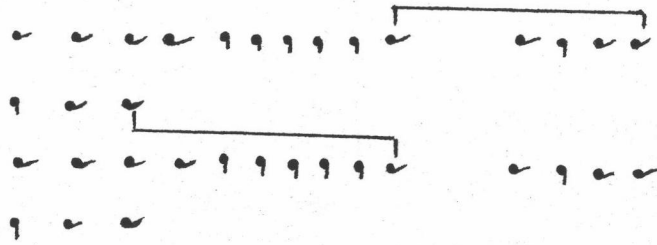
ตัวอย่าง และโดยเหตุที่องศา- พยะพะอระเต็มพา อูระระทด
 ก็พอเห็นได้ปรากฏ ว่าพิษะบมิกคลายหมด ฅ วรกาย²⁸

²⁶ ป.บุญพุทธี, "สุวชาดิกำฉันท์," ไทยเชษม 2(15 มิถุนายน 2468): 301.

²⁷ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครีคำฉันท์, หน้า 150.

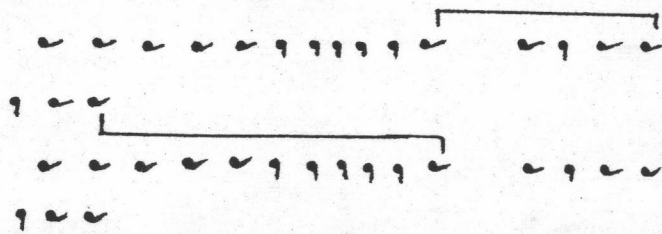
²⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปริยทรรศึกษา, หน้า 197.

มันทักกันคำฉันท 17

ตัวอย่าง	อ้าโถมฉายสายสะมะระมะทะนา	พ่อสิเพลินดา
	เพราะลูกขวัญ	
	ลูกอยู่ใกล้พ่อละก็กะมละฉัน	แจกอุทกอัน
	ประพรหมใจ ²⁹	

กุสุมิละตาเวลีตาฉันท (กุสุมิตลตาเวลิตาฉันท) 18

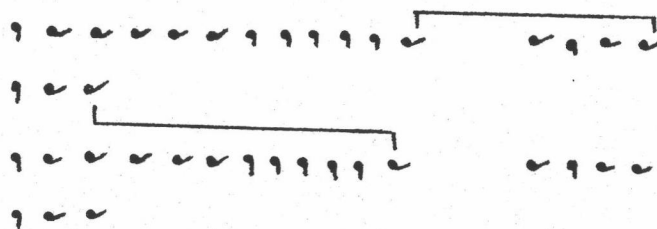

ตัวอย่าง	หมุ่หมี่เม่น เร้นพฤกษะลูระภิมะภัย	เกรอกพหลไกร
	ก็พรีนพริง	
	แรดโคควายร้ายหลวณะมนะขมิง	ฝูงกระต่ายตลิ่ง
	ตะลุยหนี ³⁰	

²⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มันทะพะธา, หน้า 55.

³⁰ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศศรีคำฉันท,

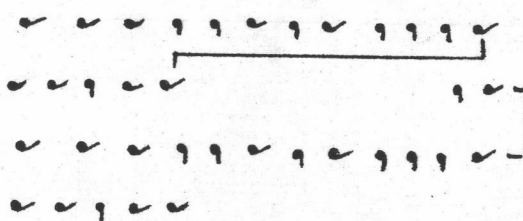
เมฆวิปผุชชิตาฉันท 19

ตัวอย่าง

ชโยข้าชอกกล่าวคำประจุคะมะณะการ แต่พระผู้ผ่าน
มโหศวรรย
ชโยขอให้องค์, ท้าวณะระปติพระชั้น- มายุร้อยพร-
ษะกาลยง³¹

สัตทูลวิกกีพิตฉันท 19

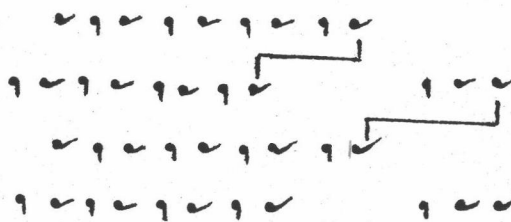

ตัวอย่าง

พร้อม เเบญจางคประดิษฐ์สุภษฏิสตุตี
กายจิตวิไตร ทวาร
ไหว้คุณองค์พระสุคตอนาวรรณญาณ
ยอดศาสดาจารย์ มุนี³²

³¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 61.

³² ชิต. บุรทัต, สามัคคีเภทคำฉันท์, หน้า 1.

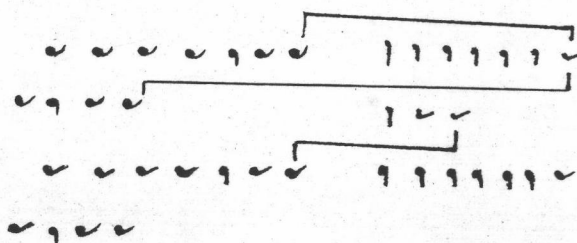
อิทิสั่งฉันท์ 20

ตัวอย่าง

เหมือนีลาชะล่าใจนประพาส

บ กลัว บ เกรงกระทำอุอาจ อหังการ

เราแต่ละสายแต่ละสรระฉะนี้แต่ละสา

กะใจละเจ้าแม่นางอีลา จะทำไฉน³³สัทธราฉันท์ 21

ตัวอย่าง

ด้วยผลแห่งจิตประสาทใน พระคุณรัตนครัย

ขอพระจอมไทย เกษมศานต์

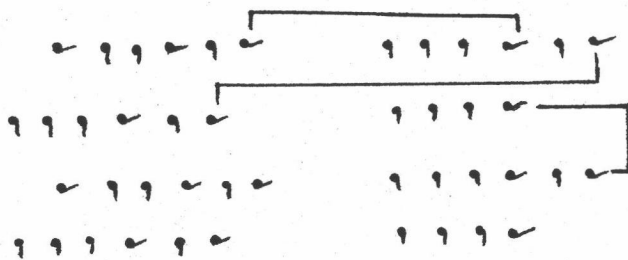
ขอทวยไทยทั่วทวีอารย ลุบรมสุขมาน

"เทวธรรม" ปาน กะเทพเทอญ³⁴

³³ พระยาศรีสุนทรโวหาร (ต้น สาลักษณ), อิตรราชคำฉันท์, หน้า 13.

³⁴ พระยาอุปกิตศิลปสาร, (น้อม กาญจนนาชีวะ), "คำฉันท์เรื่อง เทวธรรมบรรยาย,"

ภัททกะฉันท 22

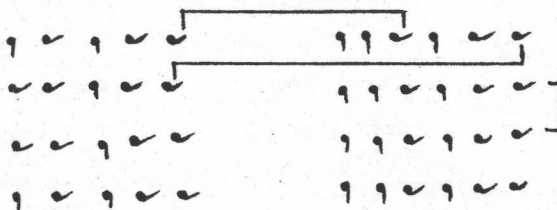

ตัวอย่าง

เสริมคมน์แจกวิถิ	รถทวีประดิษฐ์
นรสะดวงกบพิตร	กรณจิตา
คลองทนต์คนที	ชลทวีระหัด
พิบูลย์คัณย์ถนัด	เพราะปรมีฯ ³⁵

ส่วนฉันทประสมอีกชนิดหนึ่งมีปรากฏอยู่ในคำราชนิพนธ์วรรณคดีและมาตราพฤติแต่เดิมแล้ว มีเพียงชนิดเดียว
ได้แก่

อุปราศิฉันท 11

ตัวอย่าง

จะแกก็เหลือแก	ทูระแท้วิถิกรรม
เจ็บจิตจะคิดจำ	จิตฝ่าทสาฮัย
เหลียวหน้าจะหาใคร	ก็บได้ประคจใจ
จะพึงพำนักใน	ถูระนึ่งมีคน ³⁶

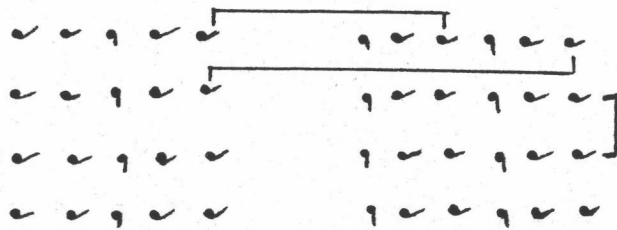
อนึ่ง ยังมีฉันทวรรณคดีอีก 15 ชนิด และฉันทมาตราพฤติอีก 8 ชนิด ซึ่งไม่ปรากฏ
ใช้แต่งวรรณกรรมประเภทฉันทในสมัยนี้

³⁵"เสนาพิลาป," เสนาศึกษาและแพวทยาศาสตร์ (ธันวาคม 2468); ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³⁶พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ, พระนลคำฉันท, หน้า 54.

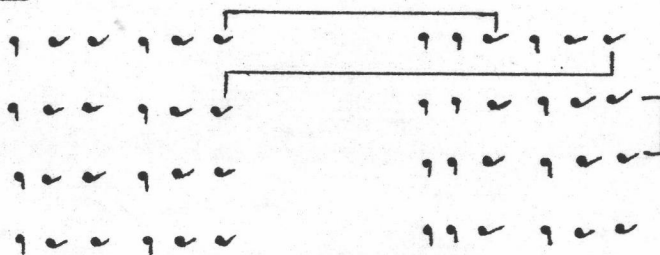
2. ฉันทประสมที่ปรากฏใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มี 6 ชนิด เป็นฉันทประสมที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในสมัยนี้ 5 ชนิด ได้แก่

อินทราลีลาฉันท 11

ตัวอย่าง	ครา เล่นพระ เล่นขัน	ทหารฉกรรจ์ประชันชวน
	ถือง้าวและดาวทวน	ละคู่คู่ประสูกัน
	บ้างตายก็ตาย เปล่า	ผีแม่ เหล่าพระรางวัล
	เลือดแดง เพราะแทงฟัน	ลี เจ็บคนมีฟันแผล ³⁷

ภชงควิเชียรฉันท 12

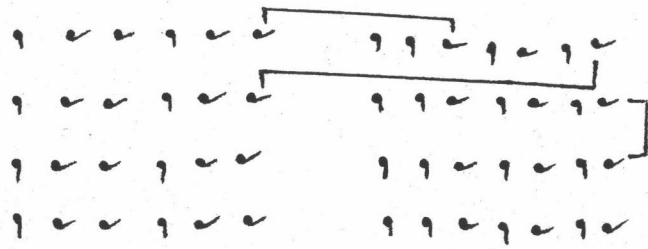

ตัวอย่าง	ประเทศพม่าและรามัญ	ขณะนั้นนะ ไทครอง
	ชะเมอมา่านละอานปอง	ปฏิยุทธ์อุโยไหว
	เพราะไทใหญ่และไทเหนือ	ดละ เสือคำรนชัย
	อำนาจกราดพินาศใน	อนุทิศย เทียมกร ³⁸

³⁷พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครุคำฉันท, หน้า 46-47.

³⁸พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศครุคำฉันท, หน้า 17-18.

ภพพวงศะฉันท์ 13

ตัวอย่าง

มิไต้คักกะบัจจนิก

กละศึกชยัปะระรา

สยามหยิ่งจะยั้งหา

ทุษเหตุประหารนิกาย

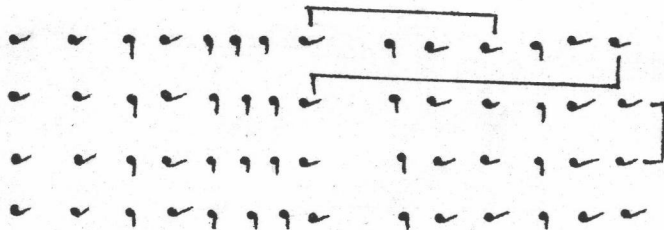
เสมอ เสือลืติดแล้ว

ก็กระแต่่วกระ เดือกสวาย

ฉลาดน้อยจะพลอยอาย

และจะมอดมิปลอดมิงาม³⁹

วสันตปยาตะฉันท์ 14

ตัวอย่าง

จอมศึกธฮิกชยะโฉลก

จะลุ่ม โฉลกทศานูรพ์

ไทใหญ่และไทอุตระกุล

สยามชาติฉกาจโกรม

ชิงอั้งวะตั้งภิลออำนาจ

พิฆาฏราชสีมาโปรม

ทัพเรือและทัพสกละโถม

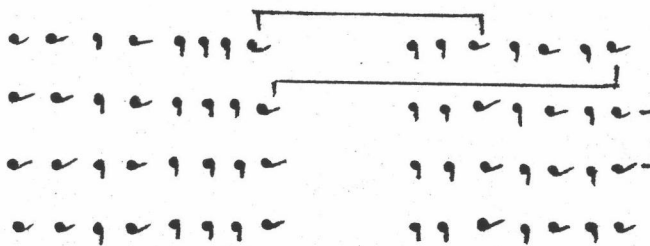
พลัคคหักมิพักถอย⁴⁰

³⁹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติยศศิริคำฉันท์,

หน้า 290.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

วลีศตวรรษ 15

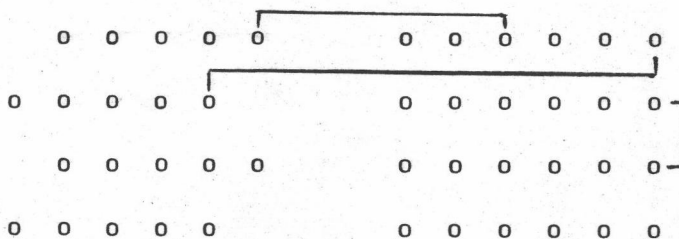
ตัวอย่าง

ไอ้กรูทวาราวดีเอ๋ย
 ฟังอยู่และฟังพิทยะปรี
 ยามลากี้กลัรณะอมิตร
 ได้ซึกซึกซึกและจะฉลอง

คนุเคยอุบัตีขีรี
 ชะประโมทยะประโยชนประคอง
 ประชิตินครคนอง
 คุณะรัฐกษัตริย์สยาม ⁴¹

นอกจากนี้ยังมีการใช้กาพย์แต่งร่วมกับฉันทอีก 3 ชนิด ได้แก่

กาพย์ยานี 11

ตัวอย่าง

ความรักเหมือนโรคา	บันดาลตาให้มีมล
ไม่ยืนและไม่ยล	อุปะสัคคะใด ๆ
ความรักเหมือนโคลีก	กำลังศึกมิซังไว้
ก็โลดจากคอกไป	บยอมอยู่ ณ ที่ซัง ⁴²

⁴¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์คำฉันท์, หน้า 143.

⁴² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, มัทนะพาธา, หน้า 93.

ภาพย้ง 16

```

      0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

```

ตัวอย่าง

อัญชยมกรมหมื่นพิทยา

ลงกรณรจนา

พระนลคำฉันทบรรจง

สมหวังดังจิตคิดทง

สิ้นบทหมดลง

ก็เปรมก็ปรึ่มอึ้งใจ⁴³

ภาพย้งสร้างคนางค์ 28

```

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

```

ตัวอย่าง

ไอ้ไอ้นัก เลง

ลิมคำพรา้ เพรง

เล่น เบี้ย เสีย เมือง

เรีสร้างกลางไพร

ห่อนไฟชำ เลือง

ว่าวุ่นขุ่น เคือง

คืบคั้นแสนใจ

ทิ้งเมียกลางป่า

ทรามไวยศัยยา

ตัดผ้าพาไป

สงสารกานดา

น้ำตาหลังไหล

อ้างว่างกลางไพร

กลัวพิษนานา⁴⁴

⁴³ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ, พระนลคำฉันท, หน้า 237.

⁴⁴ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ, พระนลคำฉันท, หน้า 181.

ภาคผนวก ข.

รายชื่อวรรณกรรมประเภทฉันท์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ที่ใช้อ้างอิงเป็น
ตัวอย่างประกอบในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยรัชกาลที่ 5

เนื้อหา	รายชื่อ เอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
นิทาน สดุดีหรือ ขอ เกียรติ พระราชพิธี	ปฐมวดีคำฉันท์	หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก)	2424
	วินิชาวนิชคำฉันท์	หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก)	2433
	คำฉันท์ เรื่องนางโสภณีกกับ รากษส	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง- พิชิตปรีชากร	รัชกาลที่ 5
	รัชมังคลาภิเษกคำฉันท์	หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก)	2452
	ฉันท์สังเวชพระที่นั่งบางปะอิน	ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์	รัชกาลที่ 5
	ฉันท์กล่อมพระ เสวตรวรรณ	พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ช่าง)	รัชกาลที่ 5
	ฉันท์กล่อมพระ เสวตรรรนา- เคนทร์	พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรั่ง)	2434
	ฉันท์กล่อมพระ เสวตรสุภา- พรรณ	พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ช่าง)	2414
	ฉันท์กล่อมพระ เสวตร- วรลักษณ	พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ช่าง)	2419
	คำสอนหรือ ข้อคิด	ฉันท์อธิบายพระบรมราชาโชวาท	พราหมณพงษ์
"จง เว้นการควร เว้น หมั่นประพฤติการควร ประพฤติ"			
ฉันท์ติการเสพสุรา		พระเจ้าบรมวงศ์เธอ- กรมหลวงพิชิตปรีชากร	รัชกาลที่ 5

เนื้อหา	รายชื่อเอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
เบ็ดเตล็ด	ฉันท์ถวายตอบพระนิพนธ์ สมเด็จพระยาดำรง- ราชานุภาพ	สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ	2437
	ฉันท์และโคลงชมแก่งหลวง	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง- พิชิตปรีชากร	2420
	ฉันท์จารึกอนุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารี- รัตน์	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง- พิชิตปรีชากร	2423

สมัยรัชกาลที่ 6

เนื้อหา	รายชื่อเอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
นิทาน	มัทนะพาธา	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	2466
	ปรีชารศิกา	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	2467
	มนุษย์สรวยหรือไม่สรวย?		
	กฐาทกคำฉันท์	หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกถึก)	2456
	ชาลีภิเศกคำฉันท์	หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกถึก)	2464
	พระนลคำฉันท์	พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น- พิทยาลงกรณ์	2456- 2458
	อิเลราชคำฉันท์	พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์)	2456

เนื้อหา	รายชื่อ เอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
นิทาน	สามัคคีเภทคำฉันท์	นายชิต บุรทัต	2457
	เวทัพพะชาดกคำฉันท์	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	อิลลิสชาดกในเอกนิบาต	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	ดาไป่คำฉันท์	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	เสียงลิงคาล	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	สัตว์หน้าขน	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	สละกัน เพราะแครงงาน	นายชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	อลินจิตต์คำฉันท์	พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น - กวิพจน์สุปรีชา	รัชกาลที่ 6
	ทারণนิทานคำฉันท์	สัง เสว	2468
	สุวชาติคำฉันท์	จำปี	2468
	กัญฐหาริชาดกคำฉันท์	จันทร์ เต็ม	2468
	นางอมร	อ.ท. หลวงพิสัยหทัยยาณ	2462
	เมรีคำฉันท์	ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์	2443
	อดีตนิทานคำฉันท์	น. สุวัฒน์	2458
	กมุทปัลลาไนยบุรุษคำฉันท์	ขุนมหาสิทธิโวหาร (สิม)	2443
ศรีสุตาคำฉันท์	ศ. เทศะแพทย์	2467	
ศิริทัตตราชาดก	พราหมณพงษ์	2452	
สดุดีหรือ ยอเกียรติ	เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์- คำฉันท์	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ - กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	2458
	คำฉันท์ยอเกียรติชาว - นครราชสีมา	พระยาอุปกิตศิลปสาร (น้อม กาญจนนาชีวะ)	2462

เนื้อหา	รายชื่อ เอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
พระราชพิธี	คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยกล่อม- พระ เสวตรวชิรพาหะ	หลวงธรรมาภิรมณ์ (ถึก จิตรกรถึก)	2454
	คำฉันท์ดุขฎิสัง เวยพระมหา- เศวตฉัตร	หลวงธรรมาภิรมณ์ (ถึก จิตรกรถึก) พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติ ม.ร.ว.สำเร็จ พระราชวงวงศ์เธอ กรมหมื่น- พิทยาลงกรณ์	2454
คำสอนหรือ	มาระธิดาศิลปะคำฉันท์	จมีนทรงสุรกิจ (พราว บุญรัตพันธ์)	รัชกาลที่ 6
ข้อคิด	คาถาประสิทธิ์พรแก่คณะ- เสือบ่า	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	2461
	มงคลสูตรคำฉันท์	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	2466
	ขอชวนสหายให้มี	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว	รัชกาลที่ 6
	คำฉันท์สามัคคีธรรม- บรรยาย	พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)	รัชกาลที่ 6
	คำฉันท์ เทวธรรมบรรยาย	พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)	รัชกาลที่ 6
	คำฉันท์ เทวธรรมบรรยาย	พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)	รัชกาลที่ 6
	มารวิไชยคำฉันท์	ขุนสุนทรภาศิ	2462
	ฉันท์พุทธปฏิมาสดุติ	พันธุ้งาม	2468
	ฉันท์ในคอลัมน์มาศานุสร- หนังสือพิมพ์ไทย เขษม ฉันท์ในคอลัมน์พุทธภาษิตานุสรณ์ ในหนังสือพิมพ์ไทย เขษม	พวงทอง และศรีเชย อุบลวรรณ	2467-2468 2468

เนื้อหา	รายชื่อเอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
คำสอนหรือ ข้อคิด	ฉันทในคอลัมน์กวีภษิตใน- หนังสือพิมพ์ เสนาศึกษาและ- แผ่วิทยาศาสตร์ ชีวิตเราเปรียบด้วยนกบิน เหมือนจันทร์ข้างแรม ชิงสุกก่อนห่าม พุทธพรชัยคำฉันท ความวิบัติของอำมาตย์ คติแห่งพล เมืองดี ผู้เฒ่าสอนบุตร	หลวงบรรณวิทย์วรพาท และ ว.ช. ประสังสิต ชิต บุรทัต ชิต บุรทัต เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) คณะไทย เขษม ขุนจงจัดนิสลัย ขุนจงจัดนิสลัย ขุนจงจัดนิสลัย	2467-2468 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6 2456 2468 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6
เบ็ดเตล็ด	ปีใหม่ พ.ศ.2462 รำพึง ชุมพล เสือป่า หลังปกดุสิตสมิต ใคร เป็นใครในดุสิตสมิต ครุณรำพึงคำฉันท ชาคิมิยานุสรณ์ มหานครป เวศน์ ฉันทเฉลิมพระเกียรติงาน-	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว ชิต บุรทัต ชิต บุรทัต ชิต บุรทัต ชิต บุรทัต	2462 2460 2461 2461 2461 2461 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 6

เนื้อหา	รายชื่อเอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
เบ็ดเตล็ด	พระ เมรุทองท้องสนามหลวง		รัชกาลที่ 6
	ปรีดีปวารามภ	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	วิสาณฤดู	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	เหมันตฤดู	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	ข้าพเจ้านั่งอยู่ชายทะเล	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	ครุฑรำพึงคำฉันท์	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	เอกเขนกขอบสระ	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	ลัญชาติอังกา	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
	เฉลิมฉลองวันชาติ	ชิต บุรทัต	2458
	ฉันท์ในคอลัมน์ปริศนา-	ศ. เทศะแพทย์	2467
	วงเวียน ในหนังสือพิมพ์- ไทย เขษม		
	ต่อกระชู้คำฉันท์	จิตตารักษ์	2458
	ศรีกรุง	คนดง	2458
	อนุสาวรีย์ระสม เต็มพระ-	คณะดุสิตสมิต	2463
	เจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า- กรมหลวงพิศณุโลกประชานาถ		
	อนุสาวรีย์ระสม เต็มพระ-	คณะดุสิตสมิต	2464
	เจ้าบรมวงศ์เธอ กรม -		
	พระยาวชิรญาณวโรรส -		
	ภาพที่หลับตาเห็น	พ.ศิริโพธิ	2468
	สรรเสริญพระคเณศ	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6
สทลक्षण	ชิต บุรทัต	รัชกาลที่ 6	
พลพระราม	ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์	2463	
อุประมาทอยทาก	ขุนจงจัดนิสสัย	2468	

เนื้อหา	รายชื่อเอกสาร	รายชื่อผู้ประพันธ์	สมัย
เบ็ดเตล็ด	คำถวายไชยมงคลวัน เถลิงศก- ใหม่ปีพระพุทธศักราช 2458 - ของหนังสือพิมพ์ผดุงวิทยา	คณะผดุงวิทยา	2458
	ปัจฉิมวารแห่งปี 2459 คำฉันท์ ปฐมวารแห่งปี พ.ศ.2460	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและ- แผ่วิทยาศาสตร์	2459
	ปัจฉิมแห่งปีที่ 3 คำฉันท์	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและ- แผ่วิทยาศาสตร์	2460
	ฉันทราษสตุติถวายแด่พระบาท- สมเด็จพระรามธิบดี ศรีสินทร-	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและ- แผ่วิทยาศาสตร์	2461
	มหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว ในวารเฉลิม - พระชนมพรรษา พระพุทธศักราช- 2465	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและ- แผ่วิทยาศาสตร์	2465
	ปियมหาราชานุสาวรีย์	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษาและ - แผ่วิทยาศาสตร์	2468
	เพลงยาวคำฉันท์	หลวงสำเร็จวรรณกิจ	2467
	เสนาพิลาป	คณะหนังสือพิมพ์เสนาศึกษา - และแผ่วิทยาศาสตร์	2468

ภาคผนวก ค.

รูปแบบของวรรณกรรมประเภทฉันท์ที่นำมาเสนอนี้มีปรากฏอยู่ในวารสารและหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของวรรณกรรมประเภทฉันท์ในสมัยนี้ ซึ่งมีความแตกต่างจากรูปแบบที่เคยมีปรากฏในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากวารสารและหนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ผู้อ่านอ่านแล้วผ่านไปไม่นิยมเก็บรักษาหรือสะสมไว้ เช่นเดียวกับหนังสือ จึงได้นำมาแสดงไว้ในภาคผนวก ค. เพื่อให้ผู้อ่านในสมัยนี้ได้มีโอกาสเห็นรูปแบบของวรรณกรรมประเภทฉันท์ที่แปลกตา ดังต่อไปนี้

1. วรรณกรรมประเภทฉันท์ที่ใช้ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ทั้งโอกาสอันเป็นมงคลและ
อวมงคล ตัวอย่าง เช่น

บทถวายพระพร เนื่องในวันพระราชสมภพ

คำฉันท์

ถวายพระพรชัยมงคล

วันที่ 12 มิถุนายน พุทธศักราช 2467

๑ สรวมชีพคณา'ไท-	ย เขษม'สมุคสาร
นบ เมืองพระบพทาลัย	มทิสัยยามินทร์
๑ เกษมวาระสมภพ	วรอรุรค เทพินทร์
สมเด็จพระนางอิน	ทศกัศศีศจิศรี
๑ สรวมเดชพระโคตรรัตน	สุรเทพฤทธิ
รักษาพระราชินี	นิจะ เปรมเกษมศานต์
๑ โอภาสพิลาศพรรณ	สุขนันทนาการ
ภักย์ผองมีพ้องพาน	ชนมายุถาวร
๑ บำเรอพระรามิน	ทรมีนประชากร
อยู่ชั่วนิรันดร	ดุจจันทร์ราภา
๑ คู่เทพทิหากร	จรห้องพระเวหา
บำรุงนราพา	สุกะภาพภิโยเทอญ าะ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า คณะ "ไทยเขษม"

¹ คณะไทยเขษม, "คำฉันท์ถวายพระพรชัยมงคล," ไทยเขษม (มิถุนายน 2467 : ไม่ปรากฏเลขหน้า).

บทอวยพรปีใหม่

ปฐมวารแห่งปี พ.ศ. 2460 คำฉันท์

12 ● เกษียณปีดีปีใหม่	พิพรรธน์ไชยผลโลดม
ฉนำครบประสม	ปะภพสุสูกายาม ๗
● นภากาศก็ลาดสิ้น	สุธาพื้นที่ว่าววม
ปลาตสิ่งพิบัติทรม	อุบัติถ้วนละล้วนศรี ๗
● สุริโยก็โอภาส	วิสัยลาตสุธาตรี
เถกิงจบพิภพนิ-	ระสรรพภยากร ๗
● พระจันทราก็คลาดลาต	พโยมมาศนกันตร
จรดชดจรัสจร	ก็แจ่มหล้าวิหาหน ๗
● ฤดูเปลี่ยนเฉวียนวก	วลาทก บ่ท่อน คล
นภาพ่างสว่างจน	จะนับดาระหลากหลาย
● ยะเยือกเย็นเพราะเป็นสุข	บ้ำราศทุกข์สกลกาย
ระเรื้อยเฉื่อยพระพายชาย	ชะไชยพัคตระหวัดทวน
● ภูมิใหม่วิสัยเลิศ	พิบูลย์เฉิดพิมลมวญ
นิกรชนกระมลชวน	สรายญกายสบายใจ ๗
● ทูราทุกขะบุกเข็ญ	และล้วน เป็นวิบัติภัย
ก็บ้ำราศนิราศไกล	มีอาจต้องจะท้อพาน
● อบายมุขยโมมัทว	ก็ขจัดขจายการ-
พนั้นทั่วทั่วผลาญ	ธนาธิบและฉิมทาย ๗
● เกลศร้ายก็คลายสิ้น	บผันผินจะใกล้กลาย
และหวยถั่วกระสัวาย	วินาศลับมิกลับมา ๗
● จะนับวันเจริญสุข	นิราศทุกข์ตลอดครา
นิกรมองก็ร้องสา-	ดูแซ่แข็งลเบงเสียง ๗
● กะลิกกรรมจะนำผล	ประสมชนสุเกริกเกรียง
พพิชย์กรรมจะจำเรียง	เจริญรุ่งจรุ่ง เรือง ๗

- ๑ ฅณพฤทษชาดิอัน
จะสัดไสวริลัย เมลียง
 - ๑ พศกไทยกำโรงาม
ตระการเพียบก็เปริยบแมน
 - ๑ ประสพสุข ฅ ยุคศุก
ทโรภาษนโรศสร-
 - ๑ ก็ม่องเพ็ญสว่างหล้า
สยามรัฐจัดคคลาย
 - ๑ สเหมือนมันพระจันทรำ
จำรุณ เนินจำ เรือนำน
- อุดมวระณะ เขียว เหลือง
มะลิ่งผลวิมลแดน ๗
 - นโรคมคคุมแสน
วิมาน เรือง ฅ เมืองสวรรค ๗
 - ดิถี อุบประมาจัน-
พเมขำมีมำกลำย ๗
 - ฅเวทำพระเพรำพรำย
ภยำพองฤพ้องพำน ๗
 - นโรรำไกลกไซษผลำญ
อะดิศัยะไซโย²

² ฅณะหนังสือพิมพ์ เสนำศีกษำและแ่่ววิทยำศำสตร์," ปฐมวำรแห่งปี พ.ศ. 2460
ค้ำฉันท", เสนาศีกษำและแ่่ววิทยำศำสตร์ 2 (เมษำยน 2460) : 263-265.

บทไหว้อาลัย

อนุสสาวรีย์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระมหาสมณะเจ้า

สิ้นพระชนม์ ณ วันอังคารที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2464

(พูนวงศปยาตร์)

12	๑ สดับโทรเลขรื้อน	กมลอ่อนททัยทวาม
	พระยอดสมณะนาม	วชิรญาณวโรรส
	๑ พระถึงชีพิตักษัย	พระชนมมาก็ เปลื้องปลด
	พระหนีสังขะ เพศพรต	ประเวศสู่นิพานสรวง
	๑ พระทอดทุกข์กระทบหน้า	ประคาศานุศิษย์ปวง
	พระคุณหนักประจักษ์ดวง	มะโนราชฎรมิธุ้ทาย
	๑ พระทรงมุ่งผดุงพุทธ	ธศาสน์สุดจะบรรยาย
	พระเนาแนวผนวชหมาย	ประโยชน์พุทธศาสนา
	๑ พระถ่องธรรมะล้ำเลิศ	และชูเชิดพระธรรมมา
	พระสามารถและปรีชา	พิเศษพันพิไชย
	๑ พระทรงเอื้อประชาชน	มิเลือกคนคณาใด
	พระทรง เปนประธานใน	กระทำธรรมะสั่งสอน
	๑ พระ เปนราชูปัชฌาย์	พระรามาน เรนทร
	พระสูงศักดิ์ขจร	พระเกียรติหึ่งจรัสศรี
	๑ พระตั้งดวงประทีปส่อง	นิกรมองวิถิติ
	พระตั้งมรรคเทศี	ระภาพนำนิยมครัน
	๑ อนาคตใจมิวายโคก	วิโยคคั่นอุราตัน
	มฤตยูแย่งชีवालัญญ	ฤอาจสูริบุษี

๑อนิจจาพระยามัจ
 ประจากชีวะภูมิ
 ๑มิวายโศกกมลเศร้า
 ระทมทุกข์ทเวศหมอง
 ๑พระทิ้งภูธรศราม
 พระทิ้งสานุศิษย์มวญ
 ๑พระตั้งดวงสุโรทัย
 พระตั้งแสงศศิพรรม
 ๑คณิงคุณ ฌยามองค์
 มิควรมัจจุราชมี
 ๑พิทวลตรีกระฤกธรร
 ก็ยอมแจ้งประจักษ์มาน

จุราชศักดิ์สุไมศรี
 ประ เตกุขะชนพอง
 มิวาย เเทงากมลครอง
 อูราช้ำระกำครวญ
 ประสบความละห้อยทวล
 กำศรด เศร้ากำเคาศลย์
 สว่างในพนาวัน
 กระจำงมรรคมาตรี
 คำรงชีพะอยู่ดี
 มะโนของฤปองผลาญ
 มะดากรรมจะบันดาล
 บมีผู้จะรู้หนี ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า คณะ "ดุสิตสมิต"³

รำพึง

อ้าทวลคะนึ่งถึง
 ย่อม เที่ยวทะทัยหม่น
 โอ้เพื่อนทหารผู้
 ดับชีวะยามไกล
 ครั้นทวลคะนึ่งอีก
 เพื่อนวายชีวิล่วง
 ตัวตายก็ชื้อคง
 เสียชีพส่นุธรรม

สขะซึ่งมลายชนม์
 และสลคระทมิใจ
 ชนะมายู่ถึงชัย
 สหะญาคิมิตรปวง
 ก็วะวายระส่ำทรวง
 สละ เพื่อพะลือธรรม
 จะคำรงอยู่ร้อยฉนำ
 ฤจะไม่ประสบสรรค⁴

³ คณะดุสิตสมิต, "อนสสาวรีย์ะ สมเด็จพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส"
 ดุสิตสมิต 12 (สิงหาคม 2464) : 33-34.

⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์ร้อยเรื่อง, หน้า 28.

2. วรรณกรรมประเภทฉันท์ที่ใช้สื่อความคิดต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

คำสอนหรือข้อคิด

ความ เมา 4 ประการ

1 ² ๑ สุภาสิตบุราณไช	โฉนจึงมินำพา
ประกอบกิจประสงค์หา	ทุชนชั่วและทัวพันธ
๑ ผิวังดีละสิ่งชั่ว	มิกลัว่เกลือกกระคนอัน-
ธพาลโหด, แสงธรรม	สุกรรมชอบประกอบควร
๑ ผิเมาเหล่าก็รูสร้าง	และท่างทายบ เซชวน
ผิเมารักสิรักยวน	บท่องทายสิเนทา
๑ ผิเมายศและลิมสนิธ	มิกคิดถึงมรณา
ผิเมากายและกายา	ชราแก่มิรู้เลย
๑ สุภาสิตจรจิตรมี	คตินี้บุราณเฉลย
ผิวังดีมิควร เฉลย	กำหนดอรรถระมัด เทอญ ๆ

⁵ อมูลวรรณ, "ความเมา 4 ประการ" ไทยเขมร, 2 (มิถุนายน 2468) ;
ไม่ปรากฏหน้า.

บทแสดงความคิด (poems of idea)

เหม็นตฤดู

อินทรวี เขียรฉันท 11

หยมหยมยะย้อยหยด	หิมะสดสะอาดยล
พร่าวพร่าวสะพรั่งบน	ดิณะพฤษะแพรวพรอย
หยาดหยาดยะเยือกเย็น	ชละ เป็นละอองฝอย
ลิวลิวละล่องลอย	นกะแหล่งแสงโดย
ทุกทุกสถาน เห็น	ระนุ เช่นกะลมโซย
เฉื่อยเฉื่อยระเรื้อยโบาย	ครุบัติรสะบัดไทว
ว่าว่าฤดูวัน	ณ วสันต์จะพันโคล
เคลื่อนเคลื่อนและแคล้วไป	ประดูกาละคราหนาว
ถึงถึงละหนึ่งปี	ก็จะมีจะมาราว
หนึ่งหนึ่งและซึ่งชาว	ชนโลกและสัจ์สรรพ
จำจำจะคองพบ	และประสบ เสมอกัน
น่าน่าจะรู้ทัน	คดิธรรมชาคิมิ
แน่นแน่นมนุษย์สัตว์	อุปบัติมโลกีย
ใดใดจะโคคหนี	ละอนิจธรรมไป
นั่นนั่นมิได้แน่	และจะแปรจะแก้ไข
เข้าเข้ากะข้อใน	มณะปรารณามล
แท้แท้ บ เป็นคาม	ดูจะความประสงค์คน
นี่นี่คระหนักยล	วิเคราะห์อย่างกะปางวัน
คล้อยคล้อยคระไลเคลื่อน	ขณะเลื่อนละวิสสันต์
มามาลูเหม็น-	ตฤดูแหละธรรมคา ๖

⁶ชิต บุรทัต, "เหม็นตฤดู," ใน กวีนิพนธ์บางเรื่องของชิต บุรทัต, หน้า 134.

ชิงสุกก่อนห่าม

บรรดาครูณณะ เรา	ครูมีก็หมายผล
ใช้กบฏหมายรสสุคนธ์	คดีนี้มีควรชม
เราใช้รักใช้ตรุณแล้ว	ชวะเล่นประชันลม
สิงโลดละเลิงมนนิยม	คดีหนุ่มคะนองใจ
ครูข้าจะพาศิษย์ขีด	ฝีมือก็เจียนไป
ใดควรสำเร็จ ณ ขณะไทน	ขณะนั้นลิควรรลอง
การ เรียนก็ เรียนและฝิจะ เลียน	ครูได้ก็ควรปอง
ท่าทางจะทำดูจท่านอง	ครูได้ก็ควรทำ
การสูบบุหรี่ฝิวจะหัด	และถนัดก็คมขำ
เลื้อฝนจะพาตกรประจำ	รทีจำก็พาไป
ไม้ เท้ายู่เท้าธูระจะถือ	กรกวัดและแกว่งไกว
แว่นตาคิดาทศนไกล	นิลแว่นอำรุงตา
สายสร้อยและแหวนฝิวมี เว้น	ก็จะวุ่นแสวงหา
แป้งนวลนะ ! ควรจะประจะทา	กลทาบผนัง เจริม
เหล่านี้และเหล่าครูณหั้น	หิริโหดหทัยเทียม
เว่งแสบและส่อวย เผลิม	กลเด็ก ณ คลองसान ⁷

⁷ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา), "ชิงสุกก่อนห่าม," ใน โคลงกลอนครูเทพ เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของครูสภา, 2526, หน้า 77.

บทปลุกใจและชักชวนให้ดำเนินตามนโยบายของรัฐบาล

ปรีดีปรารมภ์

วสันตดิถีกฉัตร 14

ทลั้บตาตะลึงคละจะเห็น	อุระ เต็มกระหึ่มยล
ภาพเรือ "พระร่วง" ประดุจจะคล	เฉพาจะจักหุคคลองครัน
แล่นพ่อง ณะท้องสมุทรสา	คะระฝ่าคะนองพัน
ฟองคลื่นผงาดผงะถงัน	พิศะงง สง่างาม
เงาภาพก็ปลาบกมลละปลื้ม	มนะคัมฤติยาม
ยลจริงจะยิ่งรมยะความ	สุมนัสเพียงไท
เพราะพริ่งพระราชะทินะนาม	พิเคราะห์ความตระหนักใน
เหตุสมนิยมนยุบไมย	เหมาะะบมี เสมอสอง
เพลงราชพระร่วงบรมะชาติ	อธิปัตติปฐมครอง
ไทยชาติชนกทะนุประคอง	ปรีคูปตะควรง
ไทยหล้าเถลิงอิสระโล	กะภิโยพยุงยง
ยืนยาวลคราวสมยะสง	เคราหะสบ เจริญสรรพ
ค่านวณคะ เนสณะมาก	สตกาคอนันต์พรธ
ดำ เนินระหว่างวัฒนะมรร	คะก็สุดประสปรอย
กอบรัดด้วยปรีกมะพิรี	ยะบมีจะท้อถอย
ใด เห็นจะ เป็นริบูก็คอย	อุปฉินท์พิ เจท เสีย
แสนยากและหากพิวะมิใช่	พละไทยก็ เต็ม เพ็ลย
แพกผันกระนั้นนฤจะ เจีย	ระประะจักษ่มลัก เห็น
ค่อนี้แหละฤาพิชณะไท	คณะไทยจะ เปลี่ยน เป็น
นามอื่นก็ยอมศิระกระ เค็น	ชีวะเค็ค เถอะคีโคย
แลกชาติมิมาทมนะจะคิด	วิปริคและแปรไปรอย
ไทยนามะภาวะสละโรย	กิตยศสมัญญา

ไทยเราก็เหล่าชนกะไทย	พิวะไคราแสดงปรา-
กฏกายถฝ่ายพจนะสา	ทสะล่อนิสัย เขา
ว่าตัวลิมัวบิยะกะชาติ	ก็จะขาดประโยชน์เรา
ป่วยกิจจะอาทระและเอา	ถูระโคบไคดี
เขาผู้ บ รัวีรุระถ้อย	พจะพล่อยกระนี้มี
ร่างกายละม้ายกละสรี-	ระมมนุษย์ประดุจยนต์
ไซไทยและใจนุระภาพ	พิวะบาปลูทันดล
ดาลให้ประลัยชีวะสภนธ์	ก็เหมาะกว่าจะมีปราณ
ปวงโคกระบืออัสวะหัต-	ถิกีสัตว์ศิริจฉาน
มีชีวะคิตกกิจจะงาน	ขณะตายลิตัวมัน
อาที่มึงสะหนังนชะกระตุก	ก็จะปลุกประโยชน์สร
เป็นภักชะโทชนะและภัก	พิธะภานานนค
ติกว่าประคานนุชะพรรค	มุทะอันธพาลชน
ตายเน่าก็ เผาและคุณะผล	จะโฉนก็ไม่มี
เป็นคนกตัญญูคะมันัส	สุภะกัตเวท
ลัคย์ธรรมะขันคิทมสี-	ละบท้องบพานใจ
ยากที่จะดีอุตมะรอด	คนูปลอคคตลอดไป
ยึดบ้างและอย่างพิจะอะไร	คะณะโสคถคิงสม
เราไทยกระไรจะนฤสา-	ธระการะปรารมภ์
รักชาติและวงศ์กุละนิยม	ถิระนามะว่าไทย
ชาติเล่าก็ เนาบวระพุท-	ธพิสุทธิศาสนไกร
เกริกเลื่องกระ เตื่องอุลละไคร-	ภพะ เลอระบือลือ
บ้าน เมืองก็ เนื่องคิลกะรัช-	ชกษัครียพระองค์คือ
ผู้ทรงผดุงรัฐะและถา	คูจะคั่งบิครชน
รักชาติและศาสนะมหา	ชัตติยาธิ เบศร์คน
สามรักสิร่วมสกละกล	บิยะหนึ่งคะนิงดู
โดยเอกะพัทระพิวะภักดี	บริรักษ์สงวนชู
จึงลัคย์อุบัติกระณะมู-	ละสมัครสมานการ

นิคยฺหังฌรูปสมะภาพ	และวะปรามอรินทรพาล
ผู้มีนถวิลทุษะระราน	รณะพ่ายมลายสูญ
ความสุขจะ เกิดก็ เพราะประกอบ	ก็จะรอบระวังดูร
อัปกันตร์และพาหิระกมุล	จะอะไรไฉนมี
เหมือนคำบุราณะคติภา	มิคะว่าผิคารี
หายแล้วและล้อมวชจะดี	ฤก็ เปลื้องก็ เปล่าผล
ง่าย เทียบก็ เปรียบประดุจบ้าน	นระคร้านบักงวล
กันรื้อระวังชระจะทน	ทุระโจระเจียวหรือ
จำคนจะค้องวิคกะพรีน	และเสาะสรรพ เครื่องมือ
ถัมภาทิพัคฤทธิระถือ	นิติโลกโศลกวาง
ฟังกันแหละก่อนกษณะแก้	บมิแท้มีผิตทาง
ทุกข์ในอนาคตะณปาง	จะลูหนอบร่อใคร
ผู้มีประมาทจิระระเสมอ	สติ เผลอมิกันภัย
ภายหลังจะตั้งทุมนะใน	อุระร้อนบท้อนคลาย
ฉันใดประ เทศก็กลกัน	เพราะฉะนั้นนิรันดรหมาย
จำนง ฌ ความสุขจะสบาย	และระงับสงบภัย
ต้องจำจะคำบริหาร	อนุนบาลเสมอไป
ครบถ้วนฤควรทะนุไฉน	ก็กระทำและทำจริง
ใดกิจสมิทธิก็ เพราะสมัคคี	นะแหละหลักจะชักจูง
สัมฤทธิม โนระระผดุง	ผละได้สะควกดี
บัดนี้ก็มีคณะสมา-	คมะราชชนะาวี
แห่งนามสยามปฤถพี	อุปการะเอาภาร
สร้างยานะยุทธสมุทะพา-	หนะถาปนาการ
สัจใจทนอุ โฆชวจนะชาน	สรเกล้าว่าประกาศเกียรติ
คามทุนและคามพละจะให้	บมิใช่จะ เบียด เบียน
แท้ เทียงฤ เสี่ยงยุติ เสถียร	อุระรับและรวมธน

แม่พอมิพักทหะสง-	สยะคงจะได้ยล
เป็นทัสสนานุสระผล	สุประสาทะสมใจ
ควรเราประชุมนระสยา-	มะประชานิกายไทย
ออกทริย์สมานประมุทะใน	กิกะนี้จะตีครัน
ฉันใดมิได้ยลระร่วง	รณะเรือ ฌ เร็ววัน
กาลนี้ก็ใกล้ขณะจะบรร-	ลูประณิธิ์ประสิทธิ์สม
ศรีกรุงประพันธนิกรจะมี	มนะปรีติปรารมภ์
ถ้วนหน้าสภาคณะนิยม	บริจาคะ เจือจุน
ตามมีสมรรถะพละมาก	ลหุภาคและพอทุน
ไปเสียสวัคคิบถะบุญ	เพราะอุบิทธิแดนไทย
ทั้งมีมนัสมฤทสา	ธระภาวะ เต็มใจ
จักเปริยบ บ เทียบประคุดจะใน	ขณะอันประ เสริฐสาร
ปองผลนิพนธ์พจนะฉัน-	ทะสุนันทะสำน่าน
ขอแจ้งแถลงรณะการ	อุปกัรประกาศน้า
เพื่อเพื่อนประชาชนะสดับ	เสนาะศัพทะควรค่า
เริงรีนสโรชะระสะด้า-	ริทะห้องบแพกกัน
ช่วยกิจประกอบคุดจะประกาศ	สุประสาทสมานฉันท์
ควรขอบระบอบกุศลระมรร	คักน้ำนิยมชม
ขอคำลิขิตจิดะปรา-	รณะข้าประสงค์สม
เจตน์จูงจรงทหะระมย์	นระร่วมไผทเทอญ าลา ⁸

⁸ชิต บุรทัต, "ปรีติปรารมภ์," ใน กวีนิพนธ์บางเรื่องของ ชิต บุรทัต, หน้า

จดหมายโต้ตอบ

ฉันทถวายคอบของสมเด็จเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ขอ เศษ เบื้องบาท	วราษะปกคี
โรคมขำผู้มีนมี	มะนะตั้งกคณญ
ได้รับพระราชทาน	อ่านราชนิพนธ์ดู
ทั้งโคลงและฉันท์ดู	ข้าจึงตริดำริห์ตาม
อันพระประชวรครึ่ง	นี้แท้ทั้งไพทสยาม
เหล่าข้าพระบาทความ	วิคกพันจะอุปมา
ประสาแต่อยู่ใกล้	ทั้งรู้ใช้ว่าหนักหนา
เลือดเนื้อมิเจือยา	ให้หายได้จะชิงถวาย
ทุกหน้าทุกคาต	บพบผู้จะพึงสบาย
ปรับทุกข์ทรนราย	กันมิ เว้นทีววัน
ดูจ เหล่าพลนะนา	วะ เทววิภาะมิดัน
นายท้ายฉงนงัน	ทิศทางก็กลางแคลง
นายกลประจำจักร์	จะใช้หนักก็หนักแชนง
จะรอกัระแวง	จะไม่ทันธุระการ
อึดอึดทุกหน้าที่	ทุกข์ทวิทุกวันวาร
เหตุห่างบศิยาน	อัน เคยไว้นำใจชน
ถ้าจะว่าบรรดากิจ	ก็ไม่ผิด ฅ นิยม
เรือ เล่นทะเลลม	จะ เปรียบคอกก็พอกัน
ธรรมคามหาสมุทร	มีคราหยุดพายุดัน
มีคราวสลาตัน	ตั้งระลอกกระฉอกฉาน
ผิวพอกำลัง เรือ	ก็แล่นรอดไม่ร้าวราน
หากกรรมจะบันดาล	ก็คงลุ่มทุกลำไป
ชาว เรือก็ยอมรู้	ฉนี้อยู่ทุกจิตต์ใจ
แต่ลอยอยู่คราบไค	ก็จำแก้ด้วยแรงระดม
แก้อุดคตลอดฝั่ง	จะรอดทั้งจะขึ้นชม
เหลือแกก็จำจม	ให้ปรากฏว่าถึงกรรม

ฝิวทอดธุระนั่ง
 ที่สุดก็สูญลา
 ผิดกันแต่ถ้าแก้
 ใครท่อนประมาทใจ
 เสียทีก็มีชื่อ
 สงสารว่ากรรมเกิน
 นี้น้ำใจข้า
 ทุกวันนี้อาดูร
 เปรียบตัวเหมือนอย่างม้า
 ผูกเครื่องบังเหียนอาน
 คอยพระประทับอาสน์
 คามแต่พระทัยไท
 ไกลไกลได้เลือก
 ครายเท่าจะถึงว่า
 ขอคายให้คาทลัษ
 เกิดมาประสบภาร
 ด้วยเศษบุญญา
 สัตย์ข้าจงได้สำ
 ขอจงวราพาธ
 พระจิตต์พระวรกาย
 ขอจงสำเร็จรา
 ปกข้าฝ่าล่อง
 ขอ เหตุที่ขุนซัด
 จงคลายเหมือนหลายปี
 ขอจงพระชนมา
 เพิ่ม เกียรติอนุกุล

บ่วงว้างเหี่ยวยาทำ
 เหมือนที่แกไม่หวาดไหว
 ให้เต็มแยจจึงจมไป
 ว่าฉลาดเขลาและเมาเมิน
 ได้เสื่องลือสรรณเสริญ
 กำลึงดอกจึงจมสูญ
 อุบมาบังคมพูล
 แต่ที่พระประชวรนาน
 ที่เป็นพาหนยาน
 ประจำหน้าพลับพลาชัย
 กระทบบาทจะพาโคล
 ธ จะชักไปซ้ายขวา
 จะกระเดือกเต็มประดา
 ระชีวิตมลายปราณ
 ด้วยชื่อนับว่าชายชาญ
 ธุระได้บำเพ็ญทำ
 ภินิทาระแห่งคำ
 ฤทธิดังมโนหมาย
 บรมนาถเร่งเคลื่อนคลาย
 จงผ่องพันที่หม่นหมอง
 ชะประสงคที่ทรงปอง
 พระบาทให้สามัคคี
 จะวิบัติพระขันตี
 ละลิม เลิกละลายสูญ
 ยุสถาวรพน
 สยามรัฐพิพัฒน์ผล^๑

^๑ทิพย์สุนทร อนันบุตร, พระราชนิพนธ์บัน เฑิงคดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาตะวันออก, 2525), หน้า
 114-115 .

จดหมายโต้ตอบในลักษณะการอวยพร

ฉันท 14 ชื่อวสันตฉิลก

แว่วศัพท์คณานวกระวี	มนมุง เจริญศิลป์
เพอຍแผ่รบบรบุรีล	นิติศาสตร์ ยุกพลไช
แก้ทวยสยามนิกรร่วม	สมชาตินครไทย
ชูเชิดประเจิดกิตยใน	ศกศาสตร์และกรุงคน
สมภาพบุรุษมนุษย์เพศ	ทิตเจดน์ผดุงผล
สืบสอดแสวงหาพจนิน	ธวิพากย์สมัยญา
เสียงพรบวรจรูรพิธ	สุประดิษฐ์จรงปรา
กฎแก้ประมุขธิรสมา	คมนาญ, อนาคต, เทอญ

พราทมณ พงษ์

ฉันท 14

สดับคำคณัมคณกรวี	ทฤศติผดุงแสดง
โสคติเสรีญเหชัญพจนจำแลง	วรลักษณ์เชลลงฉันท
พริ้งเพราะ เสนาะสุรสำนาน	กฤติมานประดับกัณ
โอมอ่านพิพิธจตุรพรรณ	พรเวทวิเศษสม
ปวงหมู่กระวีกมลมี	สมฉันทเจอดรมย์
ฉันทโคฉันทนพรประถม	ก็ประสมประสงค์เทอญ
	ส, ๓, ร, ผู้จัดการ ¹⁰

¹⁰พราทมณพงษ์ และ ส,๓,ร,ผู้จัดการ, "ฉันท 14 วสันตฉิลก," ประดูใหม่
5 (กันยายน 2442) : 17.

บทบรรณาธิการ

หลังปกดุสิตสมิต

หนังสือดุสิตสมิต
ตั้งจิตจะนำความ
ถึงล้อก็ล้อเพียง
บ่อ มีจะมุ้งร้าย
ใครออกจะพลาดท่า
ใครตีวิเศษไซ้
ชมเราก็แทงคิ้ว
แม่แม่คิมินดี

บ่ มีคิดคะติทราวม
สุขะให้ฤติสบาย
กละเยี่ยงวิธีสหาย
บ่ มีมุ่งประจานใคร
ก็จะล้อจะเลียนใ
ก็จะชมประสมดี
พิวะฉิวก็ ซอรัรี
ก็จะเชิญ ณ คลองสาน¹¹

ใคร เป็นใครในดุสิตสมิต

หนังสือดุสิตสมิต
ที่มุ่งจะบิดนาม
หวังทำประโยชน์ใหญ่
ให้คืนมะโนยล
เหมือนภาษาชนะ เก็บ
เพื่อมือจะควักไฉ
แม้ใครจะเปรียบถ้อย
ร้อยแก้ววิจิตรนั้น
ใครปราชญ์ฉลาด เล็ง
รู้นามะภาคี

บ่มีคิดคะติทราวม
คณะเพื่อจะถ่อมตน
อุปะการะแก่งชน
สิริแสงประกายใส
สุวิเลปะนาไว้
สะระริกริมยัวร์รณ
พจะนาประพันธฉันท
ก็จะเห็นประ เสริฐศรี
วจะปฤษะณานี้
สะคะณาดุสิตสมิต¹²

¹¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์ร้อยเรื่อง, หน้า 31.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

คำอธิบาย

ใหญ่	ทูลกระหม่อมโต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
อุประการ	เอื้อเฟื้อ เจ้าพระยารามราชนพ (ม.ล.เอื้อ เฟื่องบุญ)
ตื่น	พิน พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.พิน เฟื่องบุญ)
แสงประกา	ชัชวาล ม.จ.ชัชวาลิต เกษมสันต์
ภาชนะนาเก็บสุวิเลปะนา	โถแบ่ง พระยาอุดมราชภักดี (โถ สุจริตกุล)
มือ	ปาณี นายจ่ายวด (ปาณี ไกรฤกษ์)
เปรียบ	คุลา ม.จ.คุลภากร วรวรรณ
ประพันธ์	เกี่ยวเนื่อง พระมหาเทพกษัตรสมุท (เนื่อง สาคริก)
ประ เสริฐ	ดีเลิศ ม.ล.ปิ่น มาลากุล

ปริศนาคำทายแบบปริศนาอักษรไขว้

๑	๒	๓	เนื้อ
๔	๕	๖	ทำนาย
๗	๘		เวลา

จงนำอักษรแลสระ ใช้แทน เลข ให้ได้ความตามคำแปลเป็นบรรทัด ๆ ดังปรากฏไว้
แล้ว

ถ้าประสมอักษร ๑, ๕, ๘,	จะได้คำแปลว่า	"การถือตน"
" " ๖, ๑, " "		"เจ้าของความตาย"
" " ๗, ๖, " "		"อายุ"

เมื่ออ่านรวมทั้ง ๓ บรรทัด จะได้นาม "ราชนิเวศน์" แห่งหนึ่ง

๑๒) ๐ ภูมิภาคนี้คือปริศ	ศนคิดกะสองครา
ประจจจิตต์ประดิษฐ์หา	เสนอกลประคตทาย ๗๕

ไขปริศนาภาค ๓

ม	ฤ	ค
๑	๒	๓
ท	า	ย
๔	๕	๖
๗	๘	
๙	๐	

นามราชนิเวศน์ มฤคทายวัน

ภชงคปยาตรฉันท

๑๒	๑ อนาถอกวิคคคน หทัยงณวาง เวียน	สดับกลนิพนธ์เพียร วิเศษชื่อระบือนาม ฯ
	๑ ผดุง เซาว์ประ เทาโฉด ลิขิต เขียนและ เพียรยาม	ขจัดโทษประโยชน์งาม สงัดเงียบ ณ ราตรี ฯ
	๑ ลุคาบ ไชอุทัย เหลือง สอาดห้องสมองปรี	ระวี เรืองประเทืองสี ชะเขาวน ไชคีวีโรจน์ลอย ฯ
	๑ ผจงหทัยกระดาษหมึก ผินาน เน้นพะ เอ็นผลอย	จะบรรททิกวจิกอย สกนธ์หลับจะลิมหลง

อินทรวีเชียรฉันท

๑๑	๑ วรคแรกสิพาวุ่น หนึ่งสองและสามคง	จิตะหมุนและ เวียนวง จะคะ เนก์ถูกบัง
	๑ คำเนื้อ "มฤค" ให้ สีทักะทกยัง	ยละไซมีผิดหวัง จะประดิษฐ์ประคอย เคิม ฯ
	๑ ท่านายก "ทาย" ทัก ไวพจน์ผจง เจิม	กละยักพจี เสริม ผิวแปล เสมอกัน ฯ
	๑ วรคสามคนคิด เวลาก็คือ "วัน"	วิปริคประหลาดขัน สิโฉนฉงนนาน ฯ

อินทรีลิลาคฉันท

๑๑

๑ สามวรรคประมวลเข้า	ลี เปน เค้าสัดบอ่าน
นามราชนิเวศน์คราญ	"มฤคทายวัน" เวียง ฯ
๑ หนึ่งห้ากะแปด"มา-	น" ศัพท์ท่าเขม้น เมียง
ทกหนึ่งลิขิต เรียง	มิแพกผันฤผิตที่ ฯ
๑ คือ "ยม" ดิเรกกอง-	คฤคพงศ์ณ เวจี
เจ็ดทกประจบมี	ประมวลศัพท์คมคำ "วัย" ฯ
๑ เสร็จสิ้นสนองวากย์	ประพันธ์ภาकरะ เริงใจ
วานเด็กกระรื้อไป	ประคองส่งประจง เทอญ ฯ

ศิริวัฒน์ โภกษุ (พล้อย พระปรีชา) ¹³ปริศนาคำทายแบบต่อกระทู้ ฉันท

รางวัลที่ 3

๑๖ ๑ ยล- กายะรูปอศุภะร้าง	มนทมางกรรมลหมอง
พักตร์- เศร้าเพราะโสทรอมรมครอง,	ก็อุบัติณะวิญญาณ ฯ
รัก- ไคร่อไรสรระร้าง	ชิรทั้งพยาธิผลาญ
นุช- แลมนุชย์พทุประมาณ	ก็จะมี้วยเสมียนกัน ฯ
ไม้- น้อมมนาสติรภก	จิตรระนฤกกระแสรธรรม
รู้- ได้ไฉน? ละชนสรรพ	ผิว่าจะนฤกกระภกมา ฯ
สิ้น- โลกตลอดสกละภพ	บมิพันคิลักษณ์า
สุด- แต่จะมีสรระกา-	ยก็ถึงวินาศไป ฯ
รศ- คือนิยมกมลละหลง	มุหอันกระศัลย์ใจ
รัก - นั้นก็จักขิณะปะไล-	ยวิราคะห่างแห ฯ
ลี- เนหะอันประทุษฐจิตร	จนิวัติปรวนแปร
เนท์- แหนงแสดงกุดละแล	วิษชัชวาลย์เออย ฯ

โดย "จิตตารักษ์"¹⁴

¹³ ศิริวัฒน์ โภกษุ, "ตอบปริศनावงเวียน," ไทยเชชม 1 (กรกฎาคม 2467) : 265-627.

¹⁴ "จิตตารักษ์" ต่อกระทู้คำฉันท, ผดุงวิทยา 3 (มิถุนายน 2463) : 801.

๓. วรรณกรรมประเภทฉันทที่ใช้บรรยายหรือพรรณนาภาพและความรู้สึก
ตัวอย่างเช่น

บทพรรณนาความรู้สึกและบทชมธรรมชาติ

ฉันทและโคลง

ทรงแต่งถวายคราวเสด็จประพาสไทรโยค

เมื่อปีฉลู พ.ศ. 2420

ชมแก่งหลวง

อุ เพนทวิ เขียรฉันท

๑๑	๑ อุ เหลืองแก่งหลวง	ก็ระลวงระลูลาญ
	ละน้อมนิราสสถาน	จะสนุกสนานใด
	๑ อุทกระทบผา	ดูจมากระทบใน
	อุรามาไหล	ประทะทับประทุกแด
	๑ จะชมที่ธาร	ก็บบานกมลแล
	จะนีกสนุกแปร	จิตรระเศร้าย โดยจง
	๑ อุทกกระทุ่มฟอง	กลนองสุชลลง
	ชลาครทิมคง	อุระที่ครทิมครวญ
	๑ กระแสบแปรคิน	ทุกขผินฤแปรปรวน
	ผิห้ามคณิงนวล	ดูจแก่งสะกิดชล ฯ

อินทวงศ์ฉันท

๑๒	๑ ที่สรองสนุกชล	บรรคนรคางรคาย
	พื้นลาดสะอาคราย	คณะกรวดคระการคระการ
	๑ เลื่อมเลื่อมคิลาวรรณ	กลสรรหะสมหะสาม
	สีต่างละอย่างมาน	กัม เลื่อมมลังม เลือง

๑) น้ำใสพิสุทธสรอง	บมิขุนจะคายจะ เคื่อง
เย็นทราบอุรา เปลือง	รอุปลดกระวนกระวาย
๑) จักย่างจะยั้งยืน	ฤก็คีนส เบยสบาย
ควิ่งควิ่งกระแสสาย	ชล เขียวพผนังผนัง
๑) มัจฉาคณาพา	คณะคลาระแวงระวัง
หวาดไลดกระโคตตั้ง	ก็พิฤกคะคริกคะ โครม ๗

โคลง

๑) น้ำไหลใสควิ่งคล้าง	ชลวน
ปลาว่ายสายสินธุ์ยล	คล่าคล้า
หาดลาดปราศจากมล	หิน เบือก แปมณา
สนานสนุกน้ำคีนน้ำ	ฤก เหล้น เย็นสบาย ๗ ¹⁵

¹⁵ พระราชวรวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร, ประชุมพระนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากร, หน้า 45-46.

ประวัติผู้วิจัย

หม่อมหลวงหญิง ค่ายวง ศรีธวัช เกิดเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2505
ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง
สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2527
และเข้าศึกษาต่อในบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2528

341
12

353